

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หากจะกล่าวถึงการสมรสทุกคนย่อมทราบดีว่าการสมรสเป็นทางนำไปสู่ความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัวอันเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม การสมรสก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในทางครอบครัวในด้านสิทธิและหน้าที่ สถานะของบุคคลในฐานะสามีภริยาที่พึงมีต่อกัน สถานะของการเป็นบิดามารดากับบุตร ดังนั้นการสมรสจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่มีความเกี่ยวพันต่อความสงบเรียบร้อย ความมั่นคงแห่งรัฐ ตลอดจนกระทั่งถึงศีลธรรมอันดีของประชาชน ฉะนั้นการสมรสระหว่างคู่สมรสที่มีการผัดเจื่อนใจแห่งการสมรสบางประการอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมได้หลายประการ เมื่อพิจารณาพื้นฐานการตั้งสถานะของครอบครัวจะเห็นว่ารัฐมีนโยบายสำคัญที่วางเป็นเงื่อนไขที่จะทำการสมรสไว้ ต่อกรณีเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ที่จะก่อความสัมพันธ์ทางครอบครัว ด้วยเหตุนี้จึงได้วางเงื่อนไขเกี่ยวกับอายุของชายหญิงที่จะทำการสมรส กรณีการให้ความเห็นชอบในการสมรสหรือหลักความยินยอมของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง โดยในกรณีที่ชายหญิงยังไม่บรรลุนิติภาวะย่อมอยู่ในความปกครองดูแลของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง จึงควรให้บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองได้ช่วยพิจารณาการตัดสินใจของหญิงหรือชาย เพื่อมิให้ผลลิตามสมรสไปโดยไม่คำนึงถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ บิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครองจึงต้องให้ความยินยอม ส่วนกรณีความยินยอมของคู่สมรส โดยทั่วไปการสมรสจะมีได้ก็ต่อเมื่อมีความยินยอมของคู่สมรส แต่หากความยินยอมที่แสดงออกไปไม่ตรงกับเจตนาที่แท้จริงเนื่องจากปัจจัยอื่น เช่น การถูกบังคับข่มขู่ ความสำคัญผิดตัว และถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งมีผลทำให้เป็นการสมรสอันเกิดจากความยินยอมที่บกพร่อง ดังนี้กฎหมายจึงกำหนดให้การสมรสที่เกิดขึ้นจากเหตุดังกล่าวข้างต้นมีผลเป็น โมฆียะ อันถือเป็นเหตุที่ขอให้ศาลเพิกถอนการสมรสได้ การสมรสอันเป็น โมฆียะมีลักษณะแตกต่างกับหลักทั่วไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 เนื่องจากการสมรสก่อให้เกิดสถานะของบุคคลมีความแตกต่างกันไปจากนิติกรรมทั่วไปซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สิน ดังนั้นกฎหมายจึงกำหนดไว้เป็นพิเศษว่าการสมรสที่เป็น โมฆียะจะต้องมาร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำพิพากษาเพิกถอนการสมรส

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จะเห็นได้ว่ามีบทบัญญัติในเรื่องโมฆียะไว้สองบรรพ คือ บรรพ 1 ว่าด้วยบททั่วไป และบรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ผู้เขียนเห็นว่าบทบัญญัติในเรื่องของเหตุแห่งโมฆียะนั้นมีลักษณะเหมือนกัน เช่น ในเรื่องของอายุในการทำนิติกรรม ความยินยอมของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง การข่มขู่ การใช้กลล้อฉล และความสำคัญผิด ซึ่งในบรรพ 1 มีบทบัญญัติขยายความหมายของการแสดงเจตนาในการทำนิติกรรมอันเกิดจากการข่มขู่ การใช้กลล้อฉล และความสำคัญผิด โดยพิจารณาว่ามีพฤติการณ์ลักษณะไหนที่จะทำให้การทำนิติกรรมมีผลเป็นโมฆียะและมีการแสดงเจตนาหลายประเภท แต่ในส่วนของ การสมรสอันเกิดจากเหตุดังกล่าว ไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนดังเช่นการทำนิติกรรม ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 1503 ได้บัญญัติถึงเหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสเพราะเหตุว่าการสมรสเป็นโมฆียะ หากการสมรสเกิดจากการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1448 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องอายุไว้ มาตรา 1505 การสมรสอันเกิดจากความสำคัญผิดตัว มาตรา 1506 การสมรสอันเกิดจากการถูกกลล้อฉล มาตรา 1507 การสมรสอันเกิดจากการข่มขู่ และมาตรา 1509 ความยินยอมในการสมรสของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง รวมถึงมีบทบัญญัติในส่วนของบุคคลที่มีอำนาจขอเพิกถอนการสมรสในมาตรา 1508 มาตรา 1510 และผลของการสมรสที่เป็นโมฆียะ ในมาตรา 1511 มาตรา 1512 และมาตรา 1513 เท่านั้น

เมื่อพิจารณาถึงบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 หลักทั่วไปนั้น ได้มีบทบัญญัติในเรื่องอายุและความสามารถของผู้เยาว์ โดยในมาตรา 19 กำหนดอายุเยาว์เมื่อบรรลุนิติภาวะคือ อายุยี่สิบปีบริบูรณ์หรืออายุครบ 17 ปีได้ทำการสมรสโดยถูกต้องตามกฎหมาย มาตรา 21 กำหนดถึงนิติกรรมที่ผู้เยาว์กระทำต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม และในมาตรา 22 ถึงมาตรา 27 ได้กำหนดข้อยกเว้นที่ผู้เยาว์สามารถทำนิติกรรมได้เองเฉพาะตัวโดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำนิติกรรมโดยสำคัญผิด โดยได้บัญญัติถึงการแสดงเจตนาสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมมีผลเป็นโมฆะ ในมาตรา 156 การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สินในมาตรา 157 และการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ในมาตรา 158 รวมทั้งได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการทำนิติกรรมโดยถูกกลล้อฉล มีบทบัญญัติเรื่องลักษณะทั่วไปของกลล้อฉลที่ทำให้นิติกรรมเป็นโมฆียะ หรือในกรณีบุคคลภายนอกทำกลล้อฉล ในมาตรา 159 กลล้อฉลเพื่อเหตุ ในมาตรา 161 ลักษณะของการทำกลล้อฉลโดยการนิ่งในมาตรา 162 กรณีการทำกลล้อฉลโดยคู่กรณี ทั้งสองฝ่ายในมาตรา 163 ในกรณีการทำนิติกรรมโดยถูกข่มขู่ ซึ่งมีบัญญัติไว้ในมาตรา 164 การกระทำซึ่งกฎหมายไม่ให้ถือว่าเป็นการข่มขู่ในมาตรา 165 การข่มขู่โดยบุคคลภายนอกตาม มาตรา 166 และมีมาตรา 167 ถือว่าเป็นหลักในการวินิจฉัยกรณีเกี่ยวกับความสำคัญผิด กลล้อฉล

และการข่มขู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทกฎหมายในบรรพ 1 หลักทั่วไปนั้น มีบทบัญญัติในรายละเอียดที่ชัดเจนมากกว่าบทบัญญัติในบรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัว ในเรื่องของการฟ้องถอนการสมรสอันเกิดจากการสมรสที่เป็น โฉมใจนั้น มีบทบัญญัติค่อนข้างน้อย ซึ่งหากมีเหตุแห่งการสมรสที่เป็น โฉมใจเกิดขึ้น แต่ไม่มีบทกฎหมายมาปรับแก้คดีก็มีผลทำให้นักกฎหมายไม่สามารถวินิจฉัยถึงปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นได้ และนักกฎหมายจะสามารถนำหลักเกณฑ์ของการแสดงเจตนาที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ในเรื่องนิติกรรมมาใช้ได้หรือไม่ เพียงใด นอกจากนี้ หากมีการสมรสเกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการสมรสโดยสำคัญผิดตัวหากเกิดขึ้นจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้สมรส การสมรสโดยถูกกลั่นแกล้งโดยการนิ่ง การสมรสโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายฉ้อฉลนั้นจะเป็นเหตุให้การสมรสเป็น โฉมใจหรือไม่ เพียงใด

ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุแห่งความเป็น โฉมใจของการสมรส ตามกฎหมายครอบครัวไทยและกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมมาบัญญัติในกฎหมายครอบครัวไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความหมายและบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความเป็น โฉมใจตามหลักความสามารถของบุคคลและการแสดงเจตนา ในบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และศึกษาวิวัฒนาการ และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการสมรสที่เป็น โฉมใจตามบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
2. เพื่อศึกษาเหตุแห่งการสมรสที่เป็น โฉมใจตามกฎหมายครอบครัวไทย และตามกฎหมายต่างประเทศ ทั้งตามระบบกฎหมาย Common Law และตามระบบกฎหมาย Civil Law อีกทั้งเพื่อพิจารณาเปรียบเทียบเหตุแห่งความเป็น โฉมใจตามหลักความสามารถของบุคคลและหลักนิติกรรมทั่วไป ตามบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับ เหตุแห่งการสมรสที่เป็น โฉมใจตาม บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสม
3. เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบเหตุแห่งความเป็น โฉมใจของการสมรสตามหลักกฎหมายครอบครัวไทย และกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาข้อดี ข้อบกพร่อง และนำกฎหมายต่างประเทศที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสภาพสังคมไทยมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายครอบครัวไทยให้เหมาะสม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสถาบันครอบครัวและสังคมไทยต่อไป

4. เพื่อวิเคราะห์ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะ กรณีปัญหาเกี่ยวกับอายุคู่สมรส ปัญหาเกี่ยวกับการไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ปัญหากรณีการสำคัญผิดตัวคู่สมรส ปัญหาการสมรสโดยถูกกลั่นแกล้ง และปัญหากรณีการสมรสอันเกิดจากการข่มขู่

5. เพื่อเสนอแนะเหตุที่จะขอให้ศาลพิพากษาเพิกถอนการสมรสเพราะเหตุว่าสมรสเป็นโมฆียะ หากการสมรสเกิดจากการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1448 ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องอายุไว้ มาตรา 1505 การสมรสอันเกิดจากความสำคัญผิดตัว มาตรา 1506 การสมรสอันเกิดจากการถูกกลั่นแกล้ง มาตรา 1507 การสมรสอันเกิดจากการข่มขู่ และมาตรา 1509 ความยินยอมในการสมรสของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

เหตุแห่งการสมรสอันเป็นโมฆียะ ตามบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 1503 มี 5 กรณี คือ มาตรา 1504 การสมรสที่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์เรื่องอายุของคู่สมรส มาตรา 1505 การสมรสอันเกิดจากความสำคัญผิดตัว มาตรา 1506 การสมรสอันเกิดจากการถูกกลั่นแกล้ง มาตรา 1507 การสมรสอันเกิดจากการข่มขู่ และมาตรา 1509 การให้ความยินยอมในการสมรสของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวยังมีเนื้อหาที่ไม่ชัดเจน ประกอบกับในบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเรื่องเหตุแห่งความเป็นโมฆียะตามหลักความสามารถของบุคคลและตามหลักนิติกรรมทั่วไปไว้ ทำให้เกิดปัญหาในการใช้กฎหมาย ดังนั้นจึงต้องศึกษาเปรียบเทียบเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะตามกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งมีการบัญญัติเนื้อหาไว้ชัดเจน และมีหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ครอบคลุมกว่ากฎหมายครอบครัวไทย เพื่อนำข้อดีและนำบทบัญญัติที่กฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติไว้มาเป็นแนวทางในการปรับใช้ในเรื่องเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะตามกฎหมายครอบครัวไทยต่อไป ส่งผลให้มีการบัญญัติบทกฎหมายที่ชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะอันเป็นเหตุแห่งการเพิกถอนการสมรสตามที่ได้บัญญัติไว้ในบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พิจารณาเปรียบเทียบเรื่องของหลักแห่งโมฆียะกรรมในส่วนของบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพิจารณาเปรียบเทียบเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะตามกฎหมายของต่างประเทศและตามบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทยและเอกสารภาษาต่างประเทศ รวมถึงตำรา คำอธิบายกฎหมาย บทความทางวิชาการ คำพิพากษาศาลฎีกา ข้อมูลกฎหมายทางอิเล็กทรอนิกส์และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบความหมายและบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความเป็นโมฆียะตามหลักความสามารถของบุคคลและการแสดงเจตนา ในบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และทราบวิวัฒนาการ และบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการสมรสที่เป็นโมฆียะตามบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

2. เพื่อทราบเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะตามกฎหมายครอบครัวไทย และตามกฎหมายต่างประเทศ ทั้งตามระบบกฎหมาย Common Law และตามระบบกฎหมาย Civil Law อีกทั้งเพื่อเปรียบเทียบเหตุแห่งความเป็นโมฆียะตามหลักความสามารถของบุคคลและหลักนิติกรรมทั่วไปตามบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับ เหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะตาม บรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสม

3. เพื่อเปรียบเทียบเหตุแห่งความเป็นโมฆียะของการสมรสตามหลักกฎหมายครอบครัวไทย และกฎหมายต่างประเทศ เพื่อหาข้อดี ข้อเสีย และนำกฎหมายต่างประเทศที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสภาพสังคมไทยมาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายครอบครัวไทยให้เหมาะสมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสถาบันครอบครัวและสังคมไทยต่อไป

4. เพื่อทราบปัญหากฎหมายเกี่ยวกับเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะ กรณีปัญหาเกี่ยวกับอายุคู่สมรส ปัญหาการไม่ได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม ปัญหาการสำคัญผิดตัวคู่สมรส ปัญหาการสมรสโดยถูกกลั่นแกล้ง และปัญหากรณีการสมรสอันเกิดจากการข่มขู่

5. เพื่อทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเหตุแห่งการสมรสที่เป็นโมฆียะ ไม่ว่าจะเหตุนี้จะเกิดจากการสมรสที่ฝ่าฝืนมาตรา 1448 ที่กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องอายุไว้ มาตรา 1505 การสมรสอันเกิดจากความสำคัญผิดตัว มาตรา 1506 การสมรสอันเกิดจากการถูกกลั่นแกล้ง มาตรา 1507 การสมรสอันเกิดจากการข่มขู่ และมาตรา 1509 ความยินยอมในการสมรสของบิดามารดา ผู้รับบุตรบุญธรรม หรือผู้ปกครอง